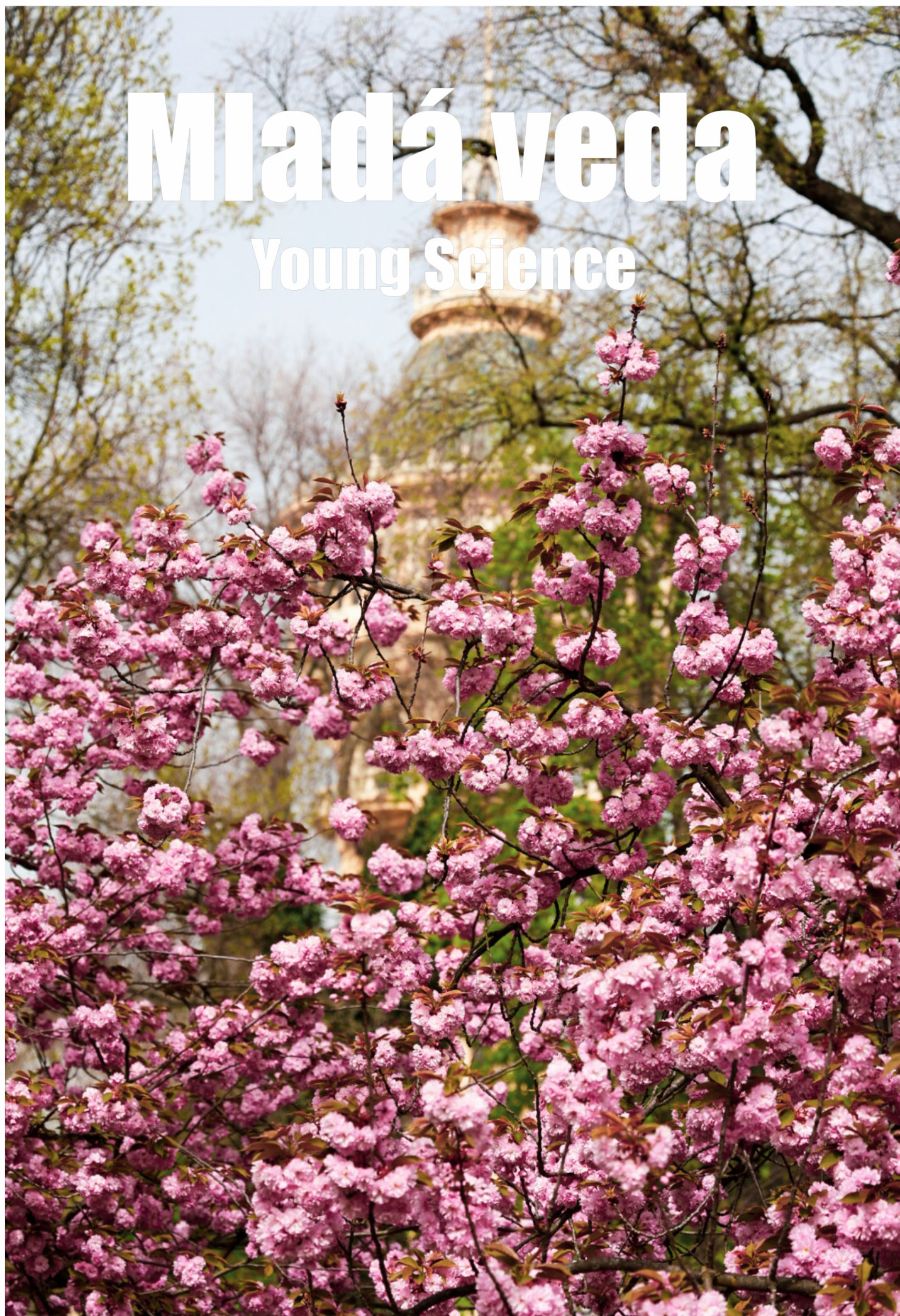

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 1, ročník 13., vydané v marci 2025

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Jar v Budapešti. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

PhDr. Veronika Kmetóny Gazdová, PhD. (Inštitút edukológie a sociálnej práce, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translatológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

VYBRANÉ EKONOMICKÉ FAKTORY DETERMINUJÚCE ROZVOJ CESTOVNÉHO RUCHU NA SLOVENSKU

SELECTED ECONOMIC FACTORS DETERMINING THE DEVELOPMENT
OF TOURISM IN SLOVAKIA

Mária Matijová, Beáta Šofranková¹

Autorky pôsobia na Katedre financií, účtovníctva a matematických metód Fakulty manažmentu, ekonomiky a obchodu, Prešovskej univerzity v Prešove. Mária Matijová sa v rámci vedeckej činnosti venuje výskumu cestovného ruchu s ohľadom na jeho udržateľný rozvoj a problematike výkonnosti a financovania podnikov. Beáta Šofranková pôsobí ako docentka a v rámci výskumu sa orientuje na hodnotenie konkurencieschopnosti a udržateľnosti ekonomík ako aj hodnotenie výkonnosti podnikov.

The authors work at the Department of Finance, Accounting and Mathematical Methods, Faculty of Management, Economics and Business, University of Prešov. Mária Matijová is engaged in the research of tourism with regard to its sustainable development and issues of business performance and financing as part of her scientific activities. Beáta Šofranková works as an associate professor and her research focuses on the assessment of the competitiveness and sustainability of economies as well as the assessment of business performance.

Abstract

Tourism is still considered one of the most promising sectors that significantly contributes to the economic growth of individual countries. Slovakia, a country with a rich primary and secondary supply, has the prerequisites to use this potential to support the dynamic growth of the tourism sector. The aim of this paper is to characterize the significant economic factors that have been found to have a significant impact on the number of overnight stays at the national level in the period before the coronary crisis. Using descriptive statistics methods and linear regression model, the relationship between significant economic indicators and tourism indicator was analyzed. We note a progressive relationship of the indicator Number of

¹ Adresa pracoviska: Ing. Mária Matijová, PhD., doc. Ing. Beáta Šofranková, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu, Katedra financií, účtovníctva a matematických metód, Konštantínova 16, 080 01 Prešov
E-mail: maria.matijova@unipo.sk, beata.sofrankova@unipo.sk

workers and a degressive relationship of the indicators Number of unemployed and Registered unemployment rate with the indicator Number of overnight stays and their one-sided relationship expressed by the regression linear model can be described as medium. In order to make the functioning of the CR sector in Slovakia more efficient, it is necessary to know the factors that determine it to a significant extent and to take adequate measures to stimulate its development among all stakeholders.

Key words: tourism, economic factors, number of overnight stays, Slovakia

Abstrakt

Cestovný ruch sa aj v súčasnej dobe považuje za jedno z najperspektívnejších odvetví, ktoré významnou mierou participuje na ekonomickom raste jednotlivých krajín. Slovensko, krajina s bohatou primárnou a sekundárnou ponukou, má predpoklady využiť tento potenciál na podporu dynamického rastu odvetvia cestovného ruchu. Cieľom príspevku je charakterizovať významné ekonomické faktory, u ktorých bol na národnej úrovni konštatovaný významný vplyv na počet prenocovaní v období pred koronakrízou. Využitím metód deskriptívnej štatistiky a lineárneho regresného modelu bol analyzovaný vzťah medzi významnými ekonomickými indikátormi a indikátorom cestovného ruchu. Konštatujeme progresívny vzťah indikátora Počet pracujúcich a degresívny vzťah indikátorov Počet nezamestnaných a Miera evidovanej nezamestnanosti s indikátorom počet prenocovaní a ich jednostranný vzťah vyjadrený regresným lineárnym modelom je možné označiť za stredný. V snahe o zefektívnenie fungovania odvetvia CR na Slovensku je potrebné poznať faktory, ktoré ho významnou mierou determinujú a prijímať adekvátne opatrenia podnecujúce jeho rozvoj u všetkých zainteresovaných strán.

Kľúčové slová: cestovný ruch, ekonomické faktory, počet prenocovaní, Slovensko

Úvod

Globalizácia s ňou súvisiace mega trendy ovplyvňujúce cestovný ruch sú v súčasnosti v rozpore s udržateľným rozvojom tohto sektora. V súčasnosti je dôležité, aby manažéri pôsobiaci v cieľových destináciách, v rámci prijímaných rozhodnutí a v snahe o uspokojovanie potrieb zákazníkov, okrem snahy o dosahovanie ekonomických prínosov rešpektovali aj potreby miestneho obyvateľstva, ostatných zainteresovaných subjektov a princípy ochrany prírodných a kultúrnych zdrojov. Realizáciou tejto stratégie, ktorá smeruje k zabezpečeniu pomyselných rovnováhy je možné podľa Kučerovej a kol. (2019) zvýšiť konkurenčnú pozíciu podniku na trhu cestovného ruchu. Rešpektujúc všetky prvky pre udržateľný rozvoj cestovného ruchu je pre jeho rozkvet nutné v cieľových miestach zabezpečiť príjmy z cestovného ruchu, čo predstavuje ekonomický princíp, ako nosný ukazovateľ úspešnosti podniku cestovného ruchu. Poznanie ekonomických faktorov, ktoré podnecujú rast výkonov cestovného ruchu na úrovni regiónu či na národnej úrovni, môže byť prostriedkom na prijímanie takých opatrení, ktoré podporia kontinuálny rast a rozvoj odvetvia.

Trendy rozvoja cestovného ruchu

Cestovný ruch budú v treťom miléniu ovplyvňovať mega trendy s ich pozitívnymi, ale aj negatívnymi dopadmi na cestovný ruch. Niektoré trendy pôsobia dlhodobo, no iné trendy v súčasnosti nevieme predikovať a ich výskyt bude podmienený celkovým ekonomickým a spoločenským vývojom. Úlohou podnikov cestovného ruchu bude flexibilný prístup k celospoločenským zmenám, zmenám v správaní a požiadavkách zákazníkov v kontexte zabezpečenia udržateľného rozvoja turizmu.

Medzi najnovšie trendy ovplyvňujúce cestovný ruch prezentované SBA (2020) patria:

- o personalizácia (špecializácia na potreby, želania a záujmy zákazníka),
- o bleisure travel (spojenie cestovania za prácou alebo obchodom s voľnočasovými aktivitami, extrémom v tomto druhu cestovania je cestovanie „digitálnych nomádov“, ktorí cestujú a pracujú online),
- o technológia rozpoznávania (využívanie biometrie na letiskách, hlasové povely na hoteloch, odtlačky prsta),
- o roboti (využívanie chatbotov, robotov ako personál),
- o miestna skúsenosť (snaha nájsť špecifiká danej destinácie, odlišnosť od globalizácie, vyhľadávanie miestnych špecialít, zvykov a tradícií, kultúrnych zážitkov z lokality),
- o umelá inteligencia,
- o internet vecí,
- o ekologické cestovanie – znižovanie uhlíkovej stopy, elektro automobily, eko friendly hotely, reštaurácie,
- o virtuálna realita – využívaná pri prehliadkach historických budov, ale aj pri rezervácií hotelov, fitness centier a pod.,
- o rozšírená realita (augmented reality),
- o zdravé potraviny a biopotraviny (zamerané na domáce potraviny, regionálne jedlá, špecializácia na diéty, vegetariánske a vegánske jedlá),
- o skúseností zákazníkov vytvárajú tlak na kvalitu a vyžadujúce neustále inovácie a unikátnosť,
- o demografický vývoj – vyvoláva tlak na cestovný ruch, ktorý sa potrebuje prispôbiť nielen mladej generácii, ale aj starnúcej generácii, ktorá využíva úplne odlišnú ponuku cestovného ruchu,
- o bezpečnosť – citlivosť cestovného ruchu na udalosti, ktoré ohrozujú bezpečnosť cestujúcich (v súčasnosti sú to nielen teroristické útoky, ale aj migračná kríza a rôzne typy ochorení).

K novým trendom pre nasledujúce miléniu podľa OECD (2020) patrí:

- *Príprava podnikov cestovného ruchu na digitálnu budúcnosť* – vytvorenie webovej stránky a komunikácia prostredníctvom sociálnych médií je pre podniky v cestovnom ruchu štandardom. Úlohou podnikov v oblasti cestovného ruchu, ktoré chcú na trhu uspieť aj v nasledujúcich rokoch je využiť digitálne technológie v čo najväčšej miere tak, aby sa nastupujúcej klientele prispôbili. Tým sa podniky prispôbujú nielen súčasnej, ale hlavne nastupujúcej generácii. Dôležitú úlohu v cestovnom ruchu má vláda, ktorá plní najmä podpornú funkciu. Jej úloha by mala spočívať v zabezpečení

územia vysokorýchlostným internetom, podpore inovácií, rozvoji smart destinačného turizmu, tvorbe a podpore travel-tech inkubátorov.

- *Prehodnotenie cestovného ruchu z pohľadu udržateľnosti* - dostupnosť individuálneho cestovania umožnila jeho masovosť, v dôsledku čoho sa niektoré lokality stali preľudnené (overcrowding). To môže mať negatívne dôsledky na prírodu, kultúrne a historické pamiatky, monumenty, ale aj na miestne obyvateľstvo. V cestovnom ruchu tak nie je dôležitá len návštevnosť a počet turistov, ktorí danú lokalitu navštívia, ale aj prínos turistov pre samotnú destináciu. Preto sa v súčasnosti stáva ešte dôležitejšou schopnosť udržať vyváženosť medzi tromi piliermi cestovného ruchu – ekonomickým, sociálnym a environmentálnym, pričom dôležitým prvkom je aj spolupráca všetkých zainteresovaných subjektov a inštitúcií, kde sú to okrem podnikov v oblasti cestovného ruchu aj dobrovoľnícke, neziskové organizácie, strategické vízie mesta, regiónu aj celého štátu.

Úlohou vlád jednotlivých krajín je vypracovanie budúcej vízie, na základe ktorej vedia subjekty cestovného ruchu kam a ako smerovať svoje aktivity (OECD 2020). Snahou je zabezpečiť udržateľnosť cestovného ruchu, ktorú je podľa Gajdošikovej (2020) možné rozvoj definovať ako pozitívnu transformáciu, alebo zmenu k lepšiemu. Všeobecným úsilím aktérov cestovného ruchu na európskej úrovni, ktorí vnímajú CR ako hospodársku činnosť sú jeho ekonomické benefity spojené s príspevkom k podpore rastu zamestnanosti, k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju a to hlavne na regionálnej úrovni, vo vidieckych i horských oblastiach (Gúčík 2020). Cestovný ruch podľa Beránka (2013) ovplyvňuje tvorbu nových pracovných miest v regiónoch tým, že zamestnáva ľudí, ktorí tu žijú, na mieste, kde je potenciál využitia napr. prírodných minerálnych liečivých zdrojov či turistiky. Nepriamo tak ovplyvňuje rozvoj technickej infraštruktúry (budovanie ciest, kanalizácií) a takisto sociálnej infraštruktúry (výstavba bytov, zdravotných zariadení, rekreačných oddychových zón). Má veľký potenciál ako zdroj príjmu a tvorby hodnoty daného regiónu a hlavnú úlohu na rozvoji regiónov má štát. Rozvoj cestovného ruchu musí v cieľových miestach zabezpečiť príjmy z cestovného ruchu, za súčasného rešpektovania prírodných predpokladov a zároveň zlepšiť kvalitu života miestnych obyvateľov. Podľa Tüzemena (2017) miera nezamestnanosti pôsobiaca ako faktor cestovného ruchu z hľadiska ekonomiky znamená stratu produkcie, pokles príjmov a zvyšovanie deficitu verejného rozpočtu a neúčast' na cestovnom ruchu. Camilleri (2018) vysvetlil rast dopytu po cestovnom ruchu inherentnou motiváciou turistov cestovať a v tejto súvislosti Schubert (2013), skúmal účinky zvýšenia dopytu v cestovnom ruchu na nezamestnanosť. Dopyt turistov môže podľa autora vzrastať exogénne (napríklad v dôsledku zvýšenia príjmu cudzincov) alebo v dôsledku reklamných snáh domácej krajiny s následným poklesom nezamestnanosti. Z konštatovania WEF (2019) je zjavné, že turizmus bude aj naďalej ovplyvňovať životy miliónov ľudí tým, že zabezpečuje ekonomický rast a prostredníctvom tvorby nových pracovných miest, znižuje chudobu a podporuje regionálny rozvoj. Cestovný ruch je jedným z najdynamickejšie sa rozvíjajúcich odvetví a aj v podmienkach Slovenska už dnes svojimi výkonmi predstavuje hospodárskej odvetvie. Plní významné hospodárske funkcie: funkciu príjmov a multiplikačný efekt, je zdrojom tvorby hodnoty a vplýva na HDP, podporuje regionálny rozvoj a platobnú bilanciu, je faktorom

zamestnanosti - zamestnáva viac ako 165 tis. ľudí, čo je 7 % celkovej zamestnanosti (MCRAŠ SR 2025).

Cieľ a metodika

Poznanie vplyvu ekonomických determinantov na rozvoj cestovného ruchu predstavuje dôležitý prvok poznania, ktorý vhodným manažovaním môže prispieť k podpore odvetvia. Cieľom príspevku je analýza významných ekonomických faktorov so signifikantným vplyvom na počet prenocovaní na Slovensku v období 2001 – 2019, teda pred pandémiou Covid-19. Výsledky predchádzajúceho výskumu realizované použitím metódy poradovej lineárnej korelácie (Kendallov poradový korelačný koeficient) na národnej úrovni potvrdili významnú súvislosť indikátora cestovného ruchu (počet prenocovaní návštevníkov ubytovacích zariadení) s 3 indikátormi zo skupiny 11 ekonomických indikátorov.

Medzi ekonomické faktory s významným vplyvom na počet prenocovaní patria:

- Počet pracujúcich (PRAC),
- Počet nezamestnaných (NEZ),
- Miera evidovanej nezamestnanosti (MEN).

Indikátor cestovného ruchu:

- Počet prenocovaní vo všetkých ubytovacích zariadeniach (UBYT).

Charakteristika indikátorov vstupujúcich do analýzy:

Počet pracujúcich (PRAC) – tvoria ho všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré patria medzi pracujúcich alebo nezamestnaných t. j. všetky osoby vo veku od 15 rokov, ktoré počas referenčného týždňa:

- o vykonávajú aspoň jednu hodinu akúkoľvek prácu za mzdu, plat alebo iný druh odmeny alebo prácu za účelom dosiahnutia zisku (prácu na plný alebo kratší pracovný čas, stálu, dočasnú, príležitostnú alebo sezónnu prácu) vrátane osôb pracujúcich v zahraničí do 1 roka, dochádzajúcich za prácou do zahraničia, osôb vykonávajúcich prácu na základe dohôd a na platených aktivačných prácach;
- o majú prácu, ale nepracovali z dôvodu choroby, dovolenky, materskej dovolenky, školenia, zlého počasia, v dôsledku štrajku a výluky, s výnimkou osôb na dlhodobom neplatenom voľne a osôb na rodičovskej dovolenke;
- o patria sem aj vypomáhajúci členovia domácností podnikateľov, ktorí za svoju činnosť nepoberajú žiadnu mzdu ani odmenu (ŠUSR 2021).

Počet nezamestnaných (NEZ) tvoria všetky osoby vo veku od 15 do 74 rokov, ktoré súčasne spĺňajú tri podmienky:

- o v sledovanom týždni nemajú žiadnu platenú prácu,
- o v posledných štyroch týždňoch si aktívne hľadajú prácu alebo si prácu už našli a do zamestnania nastúpia v priebehu 3 mesiacov,
- o sú schopné nastúpiť do práce najneskôr do dvoch týždňov.

Miera evidovanej nezamestnanosti (MEN) - v percentách vyjadrený podiel počtu nezamestnaných z ekonomicky aktívneho obyvateľstva.

Počet prenocovaní (UBYT) - vyjadruje počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacom zariadení cestovného ruchu, čiže osôb (okrem personálu a majiteľa), ktoré použijú služby

zariadenia na prechodné ubytovanie bez ohľadu na krajinu trvalého pobytu. Medzi návštevníkov v ubytovacom zariadení nepatria domáci a zahraniční pracujúci zamestnaní na Slovensku, ktorí používajú dočasne zariadenie ako ubytovňu (ŠUSR 2024).

Charakteristika významných ekonomických indikátorov s podstatným vplyvom na podmienenú premennú – počet prenocovaní, bola realizovaná pomocou vybraných momentových charakteristík a grafov. Pre potreby kvantifikácie vplyvu významných ekonomických indikátorov na indikátor cestovného ruchu bol použitý jednoduchý regresný model s využitím metódy najmenších štvorcov, ktorého výpovedná hodnota bola verifikovaná prostredníctvom koeficientu determinácie:

$$R^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y}_i)^2}$$

kde:

- y_i - nameraná hodnota závislej premenná,
- $\hat{y}_i$ - odhadovaná hodnota závislej premennej,
- $\bar{y}_i$ - priemerná hodnota závislej premennej.

Výsledky a diskusia

Signifikantný vplyv ekonomických indikátorov s indikátorom cestovného ruchu (počet prenocovaní) vo všetkých ubytovacích zariadeniach na úrovni Slovenskej republiky bol identifikovaný v rámci predchádzajúceho výskumu pomocou Kendallovho poradového korelačného koeficientu s nasledujúcimi hodnotami na hladine významnosti $\alpha = 0,05$:

- o Počet pracujúcich (PRAC), kde $r_K = 0,341^*$,
- o Počet nezamestnaných (NEZ), kde $r_K = -0,3725^*$,
- o Miera evidovanej nezamestnanosti (MEN), kde $r_K = -0,3595$.

Charakteristika indikátora – Počet pracujúcich

Indikátor počet pracujúcich (PRAC) patrí do skupiny ekonomických indikátorov u ktorých bol konštatovaný signifikantný vplyv s počtom prenocovaní.

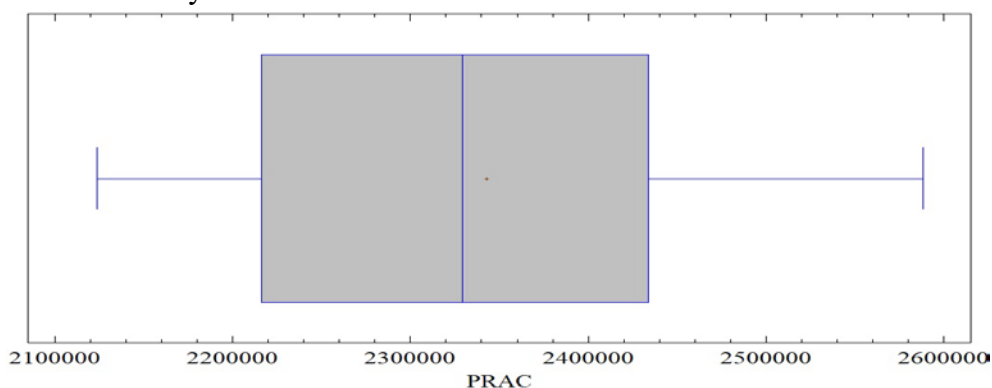
Momentová charakteristika	Hodnota
Priemer	2 342 942,105
Medián	2 329 000
Smerodajná odchýlka	141 350,432
Variačný koeficient (/%)	6,033
Minimum	2 123 700
Maximum	2 588 400
Variačné rozpätie	464 700
Dolný kvartil (Q3)	2 216 200
Horný kvartil (Q1)	2 433 800
Šikmosť	0,080
Špicatost'	-0,728

Tabuľka 1 - Momentové charakteristiky indikátora PRAC za obdobie 2001 – 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

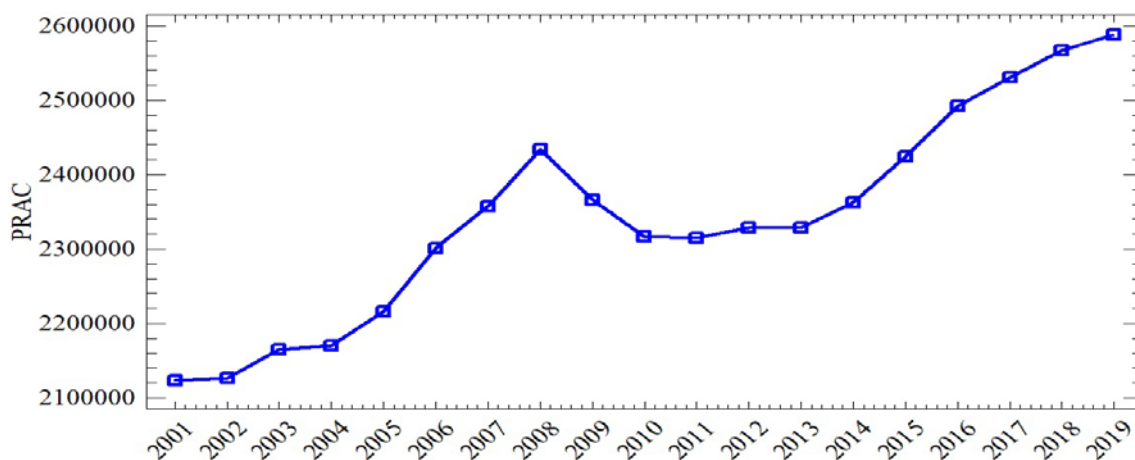
Ako demonštrujú výsledky zachytené v Tabuľke 1, rozdiely naprieč sledovaným obdobím rokov 2001 – 2019 sú relatívne nízke, čo dokumentuje napr. aj hodnota variačného koeficientu ($v_{PRAC} = 6,03\%$). Vlastnosťami je tento indikátor blízko normálnemu rozloženiu, t. j. s minimálnym kladným zošikmením a teda kulmináciou pozorovaní na jednej či druhej strane variačného rozpätia. Ilustráciu týchto momentových charakteristík ponúka krabicový graf 1, ktorý výborne ilustruje už skôr spomínané minimálne kladné zošikmenie napr. aj blízkosťou hodnoty priemeru a mediánu.

Podľa grafu 1, nie sú identifikované odľahlé či extrémne hodnoty, pričom rozmiestnenie naprieč celým variačným rozpätím môžeme rovnako ako v prípade predchádzajúceho indikátora označiť za vyrovnané.

Graf 1 - Krabicový graf indikátora PRAC na národnej úrovni za obdobie rokov 2001 - 2019
Zdroj: vlastné spracovanie

Vývoj v čase je ilustrovaný nasledujúcim grafom 2, na základe ktorého konštatujeme výrazný nárast počtu pracujúcich ku koncu sledovaného obdobia oproti jeho začiatku. Sledovaním vývoja počtu pracujúcich v čase vidíme výrazne heterogénny vývoj tohto indikátora naprieč sledovaným obdobím. Počet pracujúcich kontinuálne rástol do roku 2008, kedy dosiahol úroveň 2,43 mil. Predpokladáme, že vplyvom finančnej krízy došlo k poklesu počtu pracujúcich, s čím sa tento indikátor vyrovnával ďalších 8 rokov (počet pracujúcich prevýšil hodnoty z roku 2008 až v roku 2016). V nasledujúcich rokoch sledovaný indikátor zaznamenáva rastúci trend, avšak medziročné prírastky sa postupne znižujú.

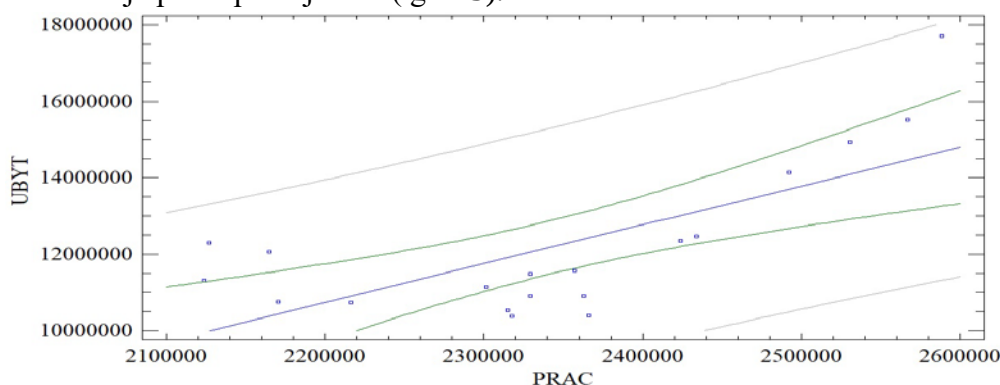

Graf 2 - Vývoj počtu pracujúcich za obdobie 2001 - 2019
Zdroj: vlastné spracovanie

Vo vzťahu počtu pracujúcich k počtu prenocovaní, t. j. indikátora cestovného ruchu, sa použitím korelačnej analýzy potvrdila významná poradová korelácia. Vzťah týchto dvoch indikátorov považujeme za jednostranný a s využitím jednoduchého regresného modelu je možné ho vyjadriť nasledovným vzťahom:

$$UBYT = -1,16051E7 + 10,1549 \cdot PRAC$$

Vypovedacia schopnosť kvantifikovaná pomocou koeficientu determinácie sa pohybuje na úrovni 51,14 % ($R^2 = 0,5114$), čo môžeme označiť za strednú úroveň. Z toho je možné usúdiť, že počet prenocovaní v cestovnom ruchu (UBYT) je do istej miery ovplyvnený aj inými faktormi ako je počet pracujúcich (graf 3).

Graf 3 - Lineárny regresný model indikátora PRAC
a indikátora cestovného ruchu UBYT za obdobie 2001 - 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

Počet pracujúcich je bez pochyb potrebné považovať za faktor ovplyvňujúci počet prenocovaní, nakoľko práve domáci turista v mnohých prípadoch predstavuje turistu, bez ktorého by ubytovacie zaradenie neprežilo. Tento trend bol viditeľný v období rokov 2020 - 2021, ktoré poznačila pandémia. Podľa nášho názoru by práve segment pracujúcich mal predstavovať oblasť záujmu podnikov cestovného ruchu, čo by sa malo odzrkadliť napr. v ich produktovom rade.

Charakteristika indikátora – Počet nezamestnaných

Druhým zo skupiny ekonomických indikátorov s podstatným vplyvom na počet prenocovaní na národnej úrovni je počet nezamestnaných (NEZ).

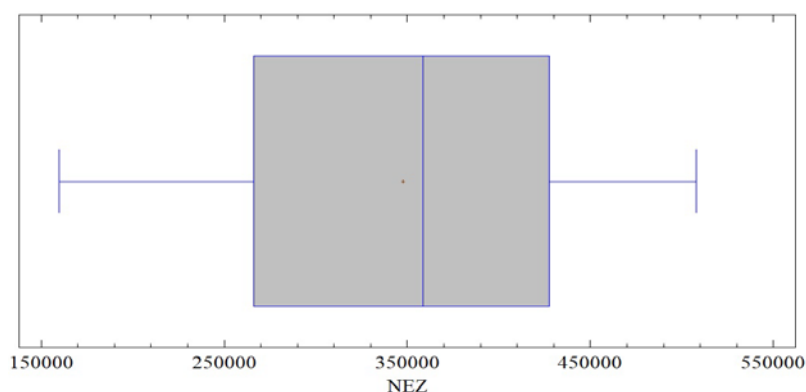
Momentová charakteristika	Hodnota
Priemer	347 826,315
Medián	358 700
Smerodajná odchýlka	101 256,867
Variačný koeficient (/%)	29,111
Minimum	159 800
Maximum	508 000
Variačné rozpätie	348 200
Dolný kvartil (Q3)	266 000
Horný kvartil (Q1)	427 500
Šikmosť	-0,217
Špicatost'	-0,653

Tabuľka 2 - Momentové charakteristiky indikátora NEZ za obdobie 2001 – 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

Základná charakteristika indikátora Počet nezamestnaných je predmetom tabuľky 2. Rozdiely naprieč sledovaným obdobím rokov 2001 - 2019 sú relatívne vysoké, nakoľko najväčšia nameraná hodnota je viac ako 3-násobkom tej najnižšej. Konštatujeme zároveň miernu zápornú šikmosť počtu nezamestnaných a taktiež aj slabú koncentráciu okolo strednej hodnoty.

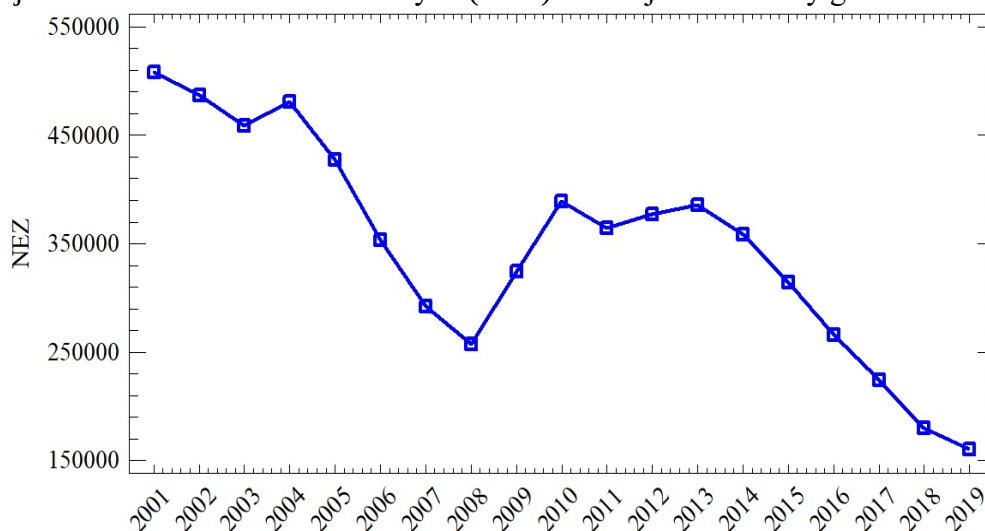
Ilustráciu štruktúry tohto ekonomického indikátora ponúka krabicový graf (graf 4), ktorý zachytáva minimálne zošikmenie rozloženia pozorovaní v rámci celkového variačného rozpätia. Nie sú identifikované odľahlé či extrémne hodnoty, pričom rozdiely v podpriemerných rokoch môžeme označiť za vyššie. Tomuto tvrdeniu napovedajú aj rozdiely medzi hodnotami jednotlivých kvartilov.

Graf 2 Krabicový graf indikátora NEZ za obdobie 2001 - 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

Vývoj indikátora Počet nezamestnaných (NEZ) v čase je ilustrovaný grafom 5.

Graf 3 - Vývoj počtu nezamestnaných za obdobie 2001 - 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

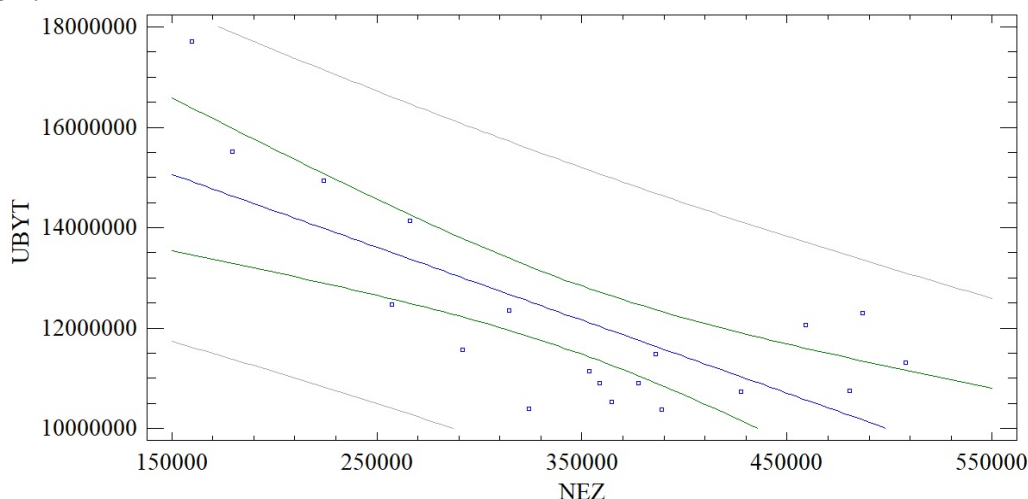
Absolútny pokles vyplývajúci z porovnania počtu nezamestnaných na začiatku a na konci sledovaného obdobia je značný, predstavuje hodnotu - 348 tisíc nezamestnaných. Tento pokles prebiehal v niekoľkých etapách. Po stagnácii v prvých štyroch rokoch sledovaného obdobia (2001 – 2004) dochádza k rýchlemu a rapídne poklesu až do roku 2008. Vplyvom

finančnej krízy sa počet nezamestnaných zvyšuje a v priebehu nasledujúcich 5 rokov osciluje okolo hodnoty 380 tisíc. Postupným a kontinuálnym poklesom sa hodnota indikátora dostáva na 159 800 nezamestnaných v roku 2019.

Vo vzťahu počtu nezamestnaných k počtu prenocovaní sa použitím korelačnej analýzy potvrdila signifikantná poradová korelácia. V prípade nazerania na tento vzťah ako na jednostranný, s využitím jednoduchého regresného modelu, je možné ho kvantifikovať nasledovne:

$$UBYT = 1,7242E7 - 14,5327 \cdot NEZ$$

Vypovedacia schopnosť daná koeficientom determinácie sa pohybuje na úrovni 53,75% ($R^2 = 0,5375$) a môžeme ju označiť za strednú. Počet prenocovaní v cestovnom ruchu (UBYT) je teda do značnej miery ovplyvnený aj inými faktormi ako je počet nezamestnaných (Graf 6). Počet nezamestnaných je však významným faktorom ovplyvňujúcim indikátor cestovného ruchu, nakoľko predstavuje doplnok k počtu pracujúcich. Znižovaním úrovne tohto indikátora je teda možné predpokladať zvyšovanie počtu pracujúcich, ktorí by v konečnom dôsledku mohli vďaka zmene svojho statusu predstavovať potenciálneho zákazníka ubytovacích zariadení.

Graf 4 Lineárny regresný model indikátora NEZ
a indikátora cestovného ruchu UBYT za obdobie 2001 - 2019
Zdroj: vlastné spracovanie

Charakteristika indikátora – Miera evidovanej nezamestnanosti

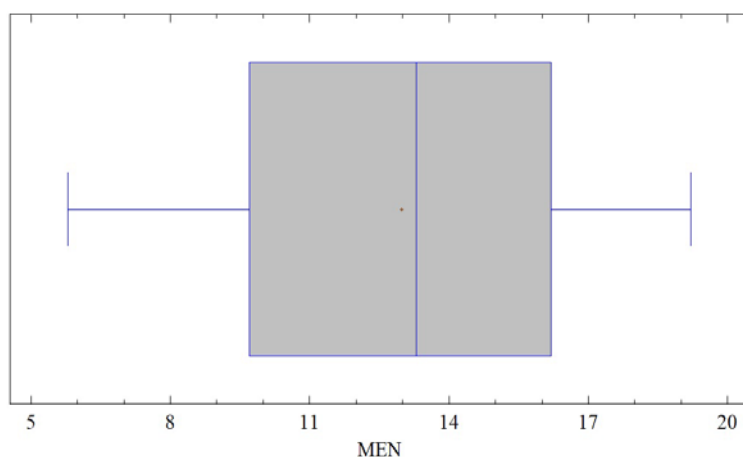
Tretím signifikantným indikátorom zo skupiny ekonomických indikátorov je miera evidovanej nezamestnanosti (MEN). Jej základné momentové charakteristiky zobrazuje Tabuľka 3. Rozdiely naprieč sledovaným obdobím rokov 2001 – 2019 sú relatívne vysoké, nakoľko najväčšia nameraná hodnota je viac ako 3-nasobkom tej najnižšej. Vysoké rozdiely je možné taktiež konštatovať na základe hodnôt variačného koeficientu ($v_{MEN} = 30,154\%$). Opätovne sledujeme taktiež aj miernu zápornú šikmosť tohto indikátora a menší výskyt či koncentráciu okolo vypočítanej strednej hodnoty.

Momentová charakteristika	Hodnota
Priemer	12,973
Medián	13,3
Smerodajná odchýlka	3,912
Variačný koeficient (/%)	30,154
Minimum	5,8
Maximum	19,2
Variačné rozpätie	13,4
Dolný kvartil (Q3)	9,7
Horný kvartil (Q1)	16,2
Šikmosť	-0,163
Špicatosť	-0,673

Tabuľka 3 - Momentové charakteristiky indikátora MEN za obdobie 2001 – 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

Ilustráciu štruktúry tohto ekonomického indikátora ponúka krabicový graf 7, pomocou ktorého môžeme potvrdiť relatívne homogénne rozloženie v rámci celkového variačného rozpätia a vyrovnané hodnoty priemeru a mediánu.

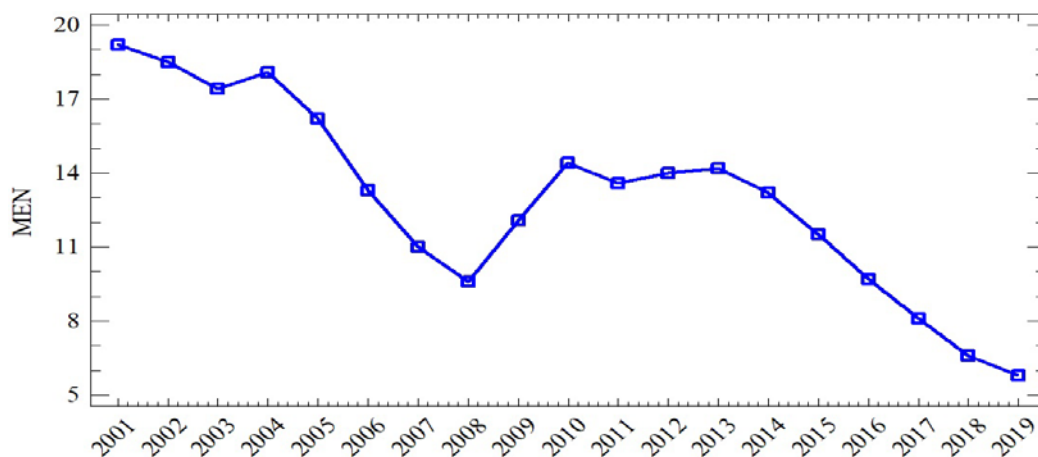

Graf 5 Krabicový graf indikátora MEN za obdobie 2001 - 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe tohto krabicového grafu neboli identifikované odlahlé či extrémne hodnoty. Rozdiely medzi nadpriemernými pozorovaniami sú menšie ako rozdiely medzi pozorovaniami podpriemernými. Tomuto tvrdeniu napovedajú okrem iného aj absolútne rozdiely medzi hodnotami jednotlivých kvartilov.

Vývoj v čase vyššie popísanej štruktúry indikátora MEN kopíruje vývoj predchádzajúceho indikátora NEZ, pričom je ilustrovaný nasledujúcim grafom 8. Absolútny pokles nameraný porovnaním začiatku a konca sledovaného obdobia je možné rozdeliť do dvoch etáp - pred a po finančnej kríze. Pokles v miere evidovanej nezamestnanosti z rokov 2004 až 2008 bol v nasledujúcom období zastabilizovaný a osciloval na úrovni okolo 14 %. Počnúc rokom 2013 bol zaznamenaný klesajúci trend tohto indikátora na úroveň 5,8 %, ktorú dosiahol v roku 2019.

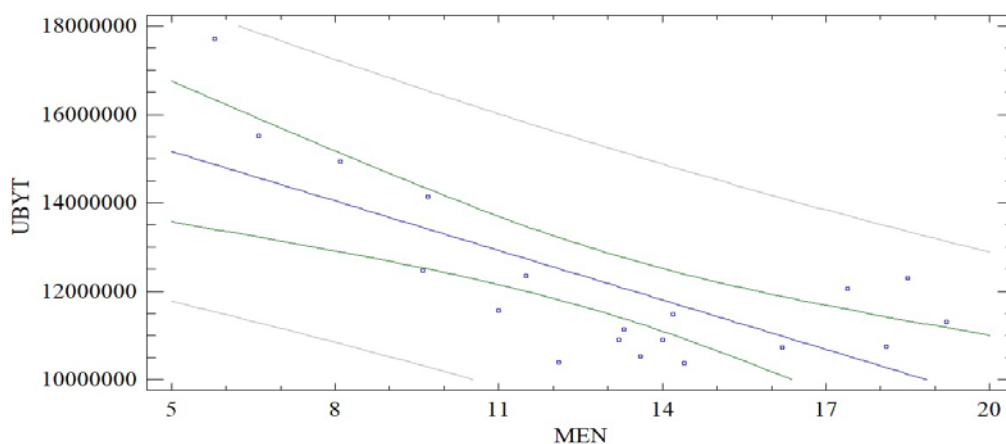
Graf 86 - Vývoj počtu miery evidovanej nezamestnanosti za obdobie 2001 - 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

Rovnako ako v prípade počtu nezamestnaných, aj vo vzťahu evidovanej miery nezamestnanosti k počtu prenocovaní sa použitím korelačnej analýzy potvrdila signifikantná poradová korelácia. S využitím jednoduchého regresného modelu, je možné tento vzťah kvantifikovať ako jednosmerný nasledovne:

$$UBYT = 1,70272E7 - 373063 * MEN$$

Vypovedacia schopnosť tohto regresného lineárneho modelu je kvantifikovaná koeficientom determinácie a pohybuje sa na úrovni 52,87 % ($R^2 = 0,5287$). Konštatujeme, že počet prenocovaní v cestovnom ruchu (UBYT) nie je ovplyvňovaný len indikátorom MEN, čo znamená, že pri predikcii je potrebné počítať aj s inými faktormi (graf 9). Miera evidovanej nezamestnanosti predstavuje spoločne s predchádzajúcim indikátorom NEZ doplnok k počtu zamestnaných, z čoho vyplýva, že jej znižovaním je možné predpokladať zvyšovanie počtu pracujúcich. Z nášho pohľadu sú pracujúci, dôležitým segmentom domáceho turizmu, nakoľko vďaka svojmu príjmu, by mali disponovať finančnými prostriedkami a dopytom po službách ubytovacích zariadení.

Graf 9 - Lineárny regresný model indikátora NEZ a indikátora cestovného ruchu UBYT za obdobie 2001 - 2019

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe výsledkov analýzy konštatujeme, že trend v čase je naprieč signifikantnými ekonomickými indikátormi výrazne heterogénny a vzhľadom k indikátoru cestovného ruchu každý z nich disponuje jedinečnými vlastnosťami a vypovedacou schopnosťou. Na základe prezentovaných výsledkov, ktoré preukázali, že jednostranný vzťah vyjadrený regresným lineárnym modelom je stredný, konštatujeme že existujú aj iné faktory ovplyvňujúce počet prenocovaní.

Záver

Vďaka prírodnému a antropogénnemu potenciálu má CR na Slovensku možnosť zaujať v národnom hospodárstve a v spoločnosti strategické postavenie. Dôležitým sa javí poznanie faktorov, ktoré determinujú rozvoj cestovného ruchu rešpektujúc jeho udržateľnosť. K pilierom rozvoja CR patria ekonomické faktory. Zámerom príspevku bolo charakterizovať významné ekonomické faktory u ktorých bol na národnej úrovni konštatovaný významný vplyv na počet prenocovaní v období pred koronakrízou. Využitím metód deskriptívnej štatistiky a lineárneho regresného modelu bol analyzovaný vzťah indikátora cestovného ruchu prezentovaného počtom prenocovaní so signifikantnými ekonomickými indikátormi: Počet pracujúcich (PRAC), Počet nezamestnaných (NEZ) a Miera evidovanej nezamestnanosti (NEY). Konštatujeme progresívny vzťah indikátora Počet pracujúcich a regresívny vzťah indikátorov Počet nezamestnaných a Miera evidovanej nezamestnanosti s indikátorom počet prenocovaní. Jednostranný vzťah vyjadrený regresným lineárnym modelom je možné označiť za stredný, čo znamená že zachytená variabilita počtu prenocovaní je značne ovplyvnená aj inými faktormi. Uvedené výsledky poukazujú na významnosť indikátora počet pracujúcich, nakoľko je možné konštatovať, že domáci návštevníci podnikov cestovného ruchu predstavujú dôležitý segment pre rozvoj odvetvia. Tento trend bol viditeľný hlavne v čase pandémie, kedy by bez domácich návštevníkov disponujúcich príjmom mnohé zariadenia neboli prežili. Je preto zjavné, že práve tento segment by mal byť predmetom záujmu nielen poskytovateľov služieb cestovného ruchu s prihliadnutím na adekvátne produkty, ale aj ostatných aktérov pôsobiacich v danej oblasti.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. Ing. Sylvia Jenčová, PhD.*

Použitá literatúra

1. BERÁNEK, J., 2013. *Ekonomika cestovního ruchu*. Praha: Mag Consulting, ISBN 978-80-867-2446-1.
2. CAMILLERI, M. A. 2018. The tourism industry: An overview. In: *Travel Marketing, Tourism Economics and the Airline Product*, 1, s. 3-27, ISSN: 2044-0375.
3. GAJDOŠÍKOVÁ, Z., 2020. *Udržateľný rozvoj cestovného ruchu v horských strediskách*. 1. vyd. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 179 s. ISBN 978-80-557-1709-8.
4. GUČÍK, M., 2020. *Cestovný ruch v ekonomike a spoločnosti*. Bratislava: Wolters Kluwer a. s., 456 s. ISBN 978-80-571-0273-1.
5. KUČEROVÁ, J., MARÁKOVÁ, V., a Z. GAJDOŠÍKOVÁ, 2019. *Udržateľná konkurencieschopnosť cieľových miest cestovného ruchu*. Banská Bystrica: DALI-BB, 140 s. ISBN 978-80-8141-221-9

6. MINISTERSSTVO CESTOVNÉHO RUCHU A ŠPORTU SR (MCRAŠ SR), 2025. *Cestovný ruch*. [online]. [cit. 2025-02-19]. Dostupné z: <https://mincrs.sk/cestovny-ruch/>
7. OECD. 2020. *OECD Tourism Trends and Policies 2020. Key Findings*. [online]. [cit. 2025-02-21]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/2020-Tourism-Brochure.pdf>
8. SLOVAK BUSINESS AGENCY (SBA). 2020. *Postavenie MSP v cestovnom ruchu s ohľadom na súčasný vývoj v odvetví*. Bratislava: SBA. [online]. [cit. 2025-02-07]. Dostupné z: <http://www.sbagency.sk/analyzy-slovenskeho-podnikatelskeho-prostredia#.YE9gBdw1UdU>
9. SCHUBERT, S. F., 2013. Unemployment dynamics in a short-run two-sector model of a tourism exporting small open economy. In: *Tourism Economics*. Roč. 19, č. 5, s. 1049-1076. ISSN 2044-0375.
10. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2024. *Štatistiky*. [online]. [cit. 27. 01. 2024]. Dostupné z: <https://slovak.statistics.sk>
11. TŮZEMEN, D., 2017. A New Estimate of the Natural Rate of Unemployment. In: *Macro Bulletin*, Federal Reserve Bank of Kansas City, s. 1- 4.
12. WORLD ECONOMIC FORUM (WEF), 2019. *Travel & Tourism Competitiveness Report*. [online]. [cit. 2025-02-10]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/reports/the-travel-tourism-competitiveness-report-2019>

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189